

Плакатният тип изображение в пролетарската поезия

Румяна Лебедова

The text analyses similarities between poster as an art genre and proletarian literature. They sound imperative. They use hyperbolized characters, bright colors, and popular language. Also they are connected to the political reality and they have ideological nature.

Key words: mass character; topicality; activity; idea; popularity; archetype

ВЪВЕДЕНИЕ

Ако експресионистите заявяват воля за съпричастност към европейската култура на новото време и отзивчивост към актуалните исторически проблеми, то пролетарската литература от 20-те г. на XX век се характеризира основно с извеждане на оголения социален конфликт на преден план – в този смисъл фрагменти от самата нея се превръщат в органическа част от политическия плакат. Пролетарското изкуство също надхвърля границите на националното. Неговата обвързаност с масови революционни движения и насоченост към хората от социалните низини предопределя активността на плакатния тип изказ.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В политическия плакат опростеният изказ е сведен дори до клише, защото той има идеологически заряд и пропаганден характер. Тематично е свързан с актуални, злободневни проблеми и има обществено-политическа същност, тъй като едновременно е проекция на събития от настоящата реалност, но с въздействието си изразява и изисква отношение и позиция спрямо нея. Агитаторските функции обясняват наличието на героико-епични картини, патетични пози и жестове, сурово отсечени лица и призивно-повелителни интонации. Съзвучието между идеологически и естетически фактори превръща плаката в ефективно средство за въздействие чрез слово и образ. Образци на подобна симбиоза бихме могли да открием в сп. “Червен смях”. Тя се проявява в идеологически, художествени и общокултурни паралели.

Обвързано с идеите на комунизма, пролетарското изкуство пресъздава един основен конфликт в планетарен мащаб – този между капитализма и работническата класа. Изобразяването му се осъществява чрез използването на образи символи, заимствани от архетипа за битката на Героя с Чудовището.

И в лирическите творби на Хр. Смирненски, и в политическите рисунки, включени в “Червен смях”, които по същество са умалени плакати, изображението носи характеристиките на романтичното. Открояват се два водещи мотива - за съдбовния двубой ⁷² и за Пролетариата като носител на нов живот, изпълнен със светлина /с всички възможни конотации, които носи тя/. Идеята е внушена чрез ключовите символи, композицията, мащаба на образите и цветовете импликации.

Световният капитализъм е представен като чудовище /хидра/ ⁷³, чиито глави работникът сече или стъпква. Представен в ролята на победител, той излъчва самоувереност, дързост и мощ. Победата му е условие за избликуване на

⁷² Този мотив е основен в плакатите на Ем. Рикаров /Утрешният ден”, Червен смях, 1 окт, 1920, бр. 37/, Крум Кюлявков /”Бъди червена!, Червен смях, 12 май 1921, бр. 19;/ /”И завинаги ще бъде смазано злото на земята”, 4 юли 1922, бр.26;/ ... и в стихотворенията на Смирненски “През бурята”, Утрешният ден”, “Северният Спартак”, “Гладиатор”, “Карл Либкнехт”, “Пролетарий” и др.

⁷³ Трудно преодолими са асоциациите, които поражда библейският код – Антихриста – символично възплъщение на злото, е представян като змей, звяр, чудовище. В този смисъл – в идеен план борбата с него е сакрализирана.

светлината. В изображението на Ем. Рикаров /Утрешният ден”, Червен смях, 1 окт, 1920, бр. 37/ внушението е изведено чрез цитат от Хр. Смирненски:

*Аз виждам: гърчи се пред мен
последний призрак на нощта
и кръв от зинали уста
опръсква утрешния ден.
А там по каменистий път
на многовечната борба,
одушил властната съдба
до своята гранитна гръд,
пристъпва човешкият род
към дверите на нов живот.*

Тъй като някои от тези плакати се пораждат по идея или като илюстрация на стихотворения на Смирненски ⁷⁴ /активен сътрудник на “Червен смях”/, в някои случаи, според Св. Босилков, “Рикаровите рисунки не могат да се определят дали са илюстрации или плакати”⁷⁵.

Образът на новия човек /идеология/ като исполин, счупените окови, тежкия млат, с който се смазва главата на злото, звездата, факелът, знамената, изгревът на новия ден, поривът към свобода – това са ключови образи символи, чрез които двете изкуства пропагандират комунистическата идея и утвърждават вяра в преображението на света. Те представят това преображение като духовно кръщение. Изображенията са наивистични, еднопланови по отношение на идейно-емоционалното внушение, лишени от психологическа сложност и дълбочина. В голяма степен образната система и естетическите похвати са еднотипни и схематични. Типизацията в образа на “мълнекрилия, ведролик великан” е реализирана чрез акцент върху атрибути, които носят социални и идейни характеристики – облеклото, оръдията на труда, превърнати в оръжия, червените знамена, лозунгът: “Пролетарии от всички страни, съединявайте се!”. Неизменни са хиперболизацията и червеният цвят – превърнати в знаци за мащабността на идеята и обвързаността ѝ, както с трагизма и саможертвата, така и с комунистическата идея. Усещането за неудържима поривност, динамика и преображение са като визуален синтез на стиховете:

*И всеки слаб и угнетен-
на черна мъка светъл син
възраства като исполин
и в страшен пристъп устремен,
с море възбунени души,
лети, гърми, зове, руши ...*

“Утрешният ден”

Идеята за прераждането като спасение не е просто изразена, тя носи и императивен заряд – връхлита, повлича, търси властно въздействие и отзвук. Популяризаторските и агитаторски цели на пролетарското изкуство се реализират чрез образ и слово, които се взаимодопълват в усилието си да постигнат масов отклик и широк мащаб на реализация. Формирането на поведенчески модел се осъществява агресивно, нравствените и идейните параметри са очертани с категоричност чрез лозунгови фрази, интонираны патетично и звучащи като прокламации:

*“Свалете тези маски скверни!
Аз вашите заблуди знам*

⁷⁴ Д. Бедуинов – “Да бъде светлина” - Червен смях”, бр. 34, 10 септ.1920.

Д. Бедуинов “Утрешният ден” - - Червен смях”, бр. 37, 1 окт. 1920.

Д. Бедуинов “Руският Прометей” - Червен смях”, бр. 17, 1 май 1922.

⁷⁵ Босилков, С. Българският плакат. С.,1973, с. 38.

и слънцето ще стигна сам!"

"Вечния карнавал"

*Разбунтуван кат луда стихия,
ще разбия заключений вход,
с тържеството на властен Месия
ще руша и създавам живот!*

"Пролетарий"

"На крак, братя роби, на крак!"

"Гладиатор"

"Да бъде ден! Да бъде ден!"

"Светлина! Красота! Висини!"

Типизацията на образите заличава индивидуалното като импулс и реакция. Чрез плакатния тип изображение като че ли се налага потребността от идентификация. В този смисъл очевидното, експлицитното ангажира, обвързва, създава масовост и в начина на възприемане.

В произведенията и на двете изкуства властва идеята за пролетарската революция като Апокалипсис ⁷⁶. И в смисъла на "свършек", и в смисъла на Откровение. Отправките за подобни внушения са многопосочни – например чрез множеството образи на звезди, падащи като живи факли ⁷⁷; чрез мотива за Страшния съд, след който ще останат само праведните, избраните; чрез представата за катастрофичния сблъсък, който е условие за преход към нова ера /макар и в сферата на утопичното като вяра във възможните справедливост и благоденствие/.

Видението завършва винаги със заповед – "иди", "напиши", "разкажи". Даниел Шовен подчертава идеята, че "да видиш и чуеш Бога, то не е само да познаеш неговата промисъл, относно историята и края на времената, а да влезеш и да действаш в самата история" ⁷⁸. Именно такъв тип призивност е възпътена в пролетарското изкуство. Смяната на ролята, преобразението, активното участие в събитията е изобразено по различен начин – в поезията на Смирненски акцентът е върху инициацията /"Юноша", "Ний", "Тълпите"/ – открити са различните етапи на духовна трансформация. В плакатните изображения акцентът е върху резултата – във фокус е обновеният образ на Работника, който прави историята.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Наличието на митични представи и образи в художествения текст /вербален и невербален/ би могло да се възприеме като стремеж към създаване на безусловна вяра в проповядваното като идеология. Вторичното битие на утвърдени представи /образ на даден образ/ сакрализира идеята за пролетарската революция като единствена възможност за спасение – в случая – спасение чрез насилие. По думите на У. Блейк "Тигрите на гнева са по-кротки от конете на просветлението". В този смисъл плакатният тип изображение с директните си внушения, с употребата на уедрени, познати, непосредствено въздействащи образи, с опростения рисунък и голямата доза повторителност на мотивите, с екзалтираните призивни интонации и концентрираните идеи предизвиква именно ефекта на мигновеното съпричастие – тук и сега. Стереотипът предполага и даже налага само една възможност за реакция, опростената схема игнорира възможната съпротива. Дори ако реакцията е

⁷⁶ Комунизмът е представен като вулкан /Ал. Добринов, Болшевишкият вулкан – "Червен смях, бр. 32, 28 август 1920/; като стихийна сила, която помита сяло всичко по пътя си /Г. Добрев, Червеният валеж, "Червен смях, бр. 28, 30 юли 1920/; сходни са внушенията в стихотворението на Смирненски", изведени чрез заглавието "Бунтът на Везувий" или в представата за революцията като "ден на съд" /"Ний"/.

⁷⁷ *Звездите ще опадат като живи факли* /Исаия 34:4 – Откр. 6:14/

⁷⁸ Речник на литературните митове. Под ред. на Пиер Брюел С., 2007, с. 79.

различна, ако не се приемат идейните му внушения като свои, неговата категоричност – в съдържателен и в изобразителен план прави така, щото “да не можем да го забравим” /Ч. Мутафов/. В което е и манипулативният му заряд, целящ масово въздействие.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Речник на литературните митове. Под ред. на Пиер Брюнел С., 2007.

[2] Босилков, С. Българският плакат. С., 1973.

За контакти

Гл.ас. д-р Румяна Лебедова, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал Силистра, Катедра по филологически науки, тел.: 086 821 521, вѓтр. 129, e-mail: RLebedova@fs.ru.acad.bg, Lebedova@abv.bg

Докладът е рецензиран